

بسم الله الرحمن الرحيم

آثار معاد باوری در زندگی از منظر مقام معظم رهبری

۱. مریم کرمی

چکیده

معاد یکی از اصول ادیان توحیدی است و اعتقاد به آن مابه‌الامتیاز تفکر دینی از تفکر غیردینی می‌باشد. از سوی دیگر، اعتقادات و باورهای آدمی نقش مهمی در حیات آدمی دارد. یکی از راه‌های نشان دادن تاثیر اعتقادات در حیات آدمی، مراجعه به فقیه جامع الشرایط دینی مقام معظم رهبری است که در نظرات خود به آیات و روایات توجه می‌کند، مفسر و فقیه‌ی دینی و سیاسی. تفسیر آیات و روایات نه به عنوان یک متن دینی که مشتمل بر نظرات رهبر معظم انقلاب می‌باشد، بلکه به صورت مستقیم و غیر مستقیم آثار مختلف اعتقاد به معاد را در حیات انسانی بیان کرده است. این باور موجب می‌شود که آدمی در همه حالات خودش را در محضر الهی بداند. از اینرو پیوسته مراقب گفتار و کردار خویش می‌باشد. استخراج این آثار علاوه بر تبیین آثار معاد در حیات دنیوی آدمی، می‌تواند نقش مهمی در تقویت مبانی اعتقادی و همچنین تعیین الگوی رفتاری مناسبی برای افراد جامعه ایفا کند. در واقع توجه به این آثار نقش سازنده‌ای در زیست مومنانه افراد جامعه داشته و زمینه ساز تشکیل جامعه‌ای مومنانه خواهد بود.

کلید واژه: آثار معاد ، معاد باوری، مقام معظم رهبری

۱. دانش پژوه سطح ۲ حوزه علمیه الزهرا (سلام الله علیها).

مقدمه:

همه عقاید دینی در رفتار انسان مؤثر است؛ هر چند تأثیر آنها یکسان نیست. از میان عقاید دینی، اعتقاد به رستاخیز و معاد یکی از نافذترین و مؤثرترین باورها در جهت دادن به رفتار آدمی و تربیت و اصلاح اوست. بدون شک، ایمان به معاد تأثیر بسیار عمیق و گسترده‌ای در اعمال انسانها دارد. اصولاً اعمال انسان بازتاب اعتقادات اوست، یا به تعبیر دیگر رفتار هر کسی با جهان بینی او ارتباط مستقیم و تنگاتنگ دارد. کسی که میداند تمام اعمالش بی کم و کاست به زودی در دادگاهی مورد بررسی قرار می‌گیرد که قضاتش از همه چیز آگاهند، نه توصیه‌ها در آن مؤثر است و نه رشوها و نه حکم دادگاهش تجدید نظر دارد؛ سپس بر طبق آن پاداش و کیفر می‌بیند. نه فقط در اصلاح خود می‌کوشد، بلکه در انجام اعمال گوناگونش فوق العاده سخت‌گیر و موشکاف است. چنین عقیده‌ای نقش شایانی در پرورش روح انسان دارد و آثار تربیتی شگرفی در زندگی فردی و اجتماعی او به ارمغان می‌آورد، در این بحث برآنیم تا با مراجعه به آیات نورانی قرآن کریم و دیگر منابع دینی، آثار فردی اعتقاد به معاد را مورد تحلیل و بررسی قرار دهیم.

مثلاً؛ مقاله تأثیرات معاد باوری در حیات دنیوی انسان از منظر نهج البلاغه که توسط ناصر محمدی نوشته شده است، بیان آثار معاد باوری را با قلمی به توضیح نهج البلاغه در قالب روایات از جمله نامه‌ها و حکمت‌ها ای امام بیان کرده است. در سایر بحث‌ها و نوشته‌ها در حیطه مقاله، مقاله‌ای با موضوع نقش معاد باوری در طهارت اقتصادی از دیدگاه نهج البلاغه به قلم فاطمه مرادی کهنکی نوشته شده است، که نقش معاد در جهت ایجاد اقتصادی پاک را مورد بررسی قرار داده است، همچنین در مقاله جایگاه معادباوری در تربیت انسان از دیدگاه ملاصدرا که توسط زینب نادری نوشته شده است، جایگاه و تأثیر معاد باوری دنیوی و اخروی طبق نظریه ملاصدرا مورد بررسی قرار گرفته، که با استفاده از آیات و روایات آثار و جایگاه آن تبیین شده است.

اما در این مقاله آثار معاد باوری طبق نظریه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفته است که بر خلاف مقالات دیگر، این مقاله آثار فردی و اجتماعی اعتقاد به معاد طبق نظر رهبری از منظر آیات و روایات و سایر موضوعات تبیین شده است که شامل سایر مقالات بصورت کلی هم می‌شود.

در این نوشتار با روش تحلیلی-توصیفی و با رویکرد کیفی-کتابخانه‌ای از دیدگاه مقام معظم رهبری به آیات قرآن و منابع معتبر حدیثی رجوع شده که در حد فهم مخاطب برای درک آثار معاد باوری، تدبیر شده است. در پیشنه این تحقیق آنچه با بررسی تاریخ و مطالعه شرح حال اقوام و ملل پیشین بر ما ثابت می‌شود، باور انسان به زندگی پس از مرگ است، با این تفاوت که برخی از آنها به دلیل نداشتن رشد عقلی و فکری و نیز قرار نگرفتن در مسیر هدایت، زندگی پس از مرگ را همانند زندگانی این عالم می‌پنداشتند. با نگاهی به برخی مقبره‌های پادشاهان تمدن‌های پیشین و انسان‌های نخستین در دوره‌های گذشته، حتی دوران پارینه سنگی، می‌بینیم ابزارآلات شکار و وسایل شخصی افراد به امید استفاده دوباره از آنها، با مردگان دفن می‌شد. این امر نشان‌دهنده باور انسان به زندگی پس از مرگ در آن دوران است.

اگرچه بنا بر گواهی تاریخ، با پیشرفت تمدن‌ها، این باور دستخوش تغییر شده، ولی در ملل و جوامع بشری وجود داشته است.

در میان ادیان باستانی و بیش از همه در آیین زرتشت، از زندگی پس از مرگ و تأثیر کارهای نیک و زشت در سرنوشت بعدی انسان، بهشت و دوزخ، پل صراط و پاداش و کیفر کارها به صراحت سخن به میان آمده، هرچند مانند دیگر آیین‌های باستانی با اموری سطحی و خرافی آمیخته شده است. (۱) ساموئل کینگ، جامعه‌شناس معروف، می‌نویسد: امروز در سراسر جهان نه تنها مذهب وجود دارد، بلکه تحقیقات دقیق نشان می‌دهد طوایف نخستین بشر نیز دارای نوعی مذهب بوده‌اند، چنان‌که اسلاف انسان امروزی، «فیندارتال‌ها» نیز دارای نوعی مذهب بوده‌اند؛ زیرا مرده‌های خودشان را به وضع مخصوصی به خاک می‌سپردند و ابزار کارشان را کنار مرده‌ها می‌نهادند و بدین طریق، عقیده خود را به وجود دنیای دیگر به ثبوت می‌رسانیدند. (۲) اما پس از اسلام با معجزه قرآن و آیات و روایات ائمه معصومین (علیهم السلام) بصورت دقیق‌تر تبیین و توضیح داده شده است.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که با اعتقاد و باور حقیقی به معاد و زندگی پس از مرگ از نظر رهبر انقلاب توان نفس را بر حرکت در مسیر صحیح و تشخیص راه از بیراهه و سعادت از شقاوت مضاعف می‌سازد و در واقع معاد و اعتقاد به آن به حرکت نفس به جهت می‌بخشد و آنرا بر منهج صحیح قرار می‌دهد.

لذا سوالی مهمی که پیش میاد اینست که اعتقاد به معاد باوری طبق نظر مقام معظم رهبری چه تاثیری در سبک زندگی ما انسانها خواهد گذاشت؟ سوال دیگر اینکه آثار اعتقاد به معاد باوری در چه موضوعاتی بررسی می‌شود؟ آیا اعتقاد به معاد باوری باعث می‌شود انسان از لحاظ اخلاقی پیشرفتی داشته باشد؟

لذا هدف از نوشتن این مقاله درک و فهم و اعتقاد به معاد و آثار آن طبق نظریه مقام معظم رهبری است، آثاری که آگه درک شوند و با آنها عمل شود همه، نیات، اعمال و.... بر مبنای حقیقی اخلاق اسلامی عرفانی و دینی انجام خواهد گرفت.

واژه معاد

واژه معاد از ماده عود است که معانی مختلفی دارد، در لغت به معنای بازگشت و عودت است و البته این واژه به عنوان مصدر میمی، اسم زمان و مکان، می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. و معنای اصطلاحی آن، زندگی در عالم آخرت و حیات پس از مرگ است.

۱. قربانی لاهیجی، به‌سوی جهان ابدی، ج ۲، ص ۵۳ و ۵۴.

۲. جامعه‌شناسی ساموئل کینگ، ص ۱۹۲

جایگاه معاد در قرآن کریم

اصل معاد در دین مبین اسلام بدان معناست که همه انسانهایی که در این عالم به دنیا آمده و بعد از مدتی زندگی در این عالم می میرند، همگی در جهان دیگری زنده شده و در قیامت در دادگاه عدل الهی حضور یافته و پس از رسیدگی به اعمال و رفتار آنها در دنیا، در بهشت و سعادت جاودانه یا در دوزخ خشم و غضب الهی همیشه خواهند بود.

یک نظر اجمالی به آیات قرآن کریم نشان می دهد که در میان مسائل عقیدتی هیچ مسأله ای در اسلام بعد از توحید به اهمیت مسأله معاد و اعتقاد به حیات بعد از مرگ و حسابرسی اعمال بندگان و پاداش و کیفر و اجرای عدالت نیست. وجود حدود هزار و دویست آیه درباره معاد در قرآن و این که بسیاری از سوره های اواخر قرآن به طور کامل یا به طور عمده درباره معاد و مقدمات و علایم و نتایج آن سخن می گوید، شاهد گویای این مدعا است. در جای جای قرآن مجید بعد از موضوع ایمان به خدا، ایمان به جهان دیگر آمده و تقریباً این دو موضوع را قرین هم قرار داده و «یؤمنون بالله و الیوم الآخر یا تعبیری شبیه آن فرموده است و در بیش از صد آیه اشاره به الیوم الآخر یا الآخر» فرموده است. (۱) در راه ارائه همین مسأله و بیان همین اندیشه ها و اعتقادات بود که پیامبر اسلام (ص) گرفتار مشقتها و آزار و اذیت های سخت و طاقت فرسای مشرکین شدند و همچون سایر انبیای الهی مورد تهمت های فراوان قرار گرفتند، تا آنجا که او را مجنون خواندند. قرآن کریم در این باره می فرماید: «وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنْبِئُكُمْ إِذَا مُرِّقْتُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ * أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ» (۲) و کسانی که کفر ورزیدند گفتند: آیا شما مردم را آگاه سازیم از مردی که مدعی است هنگامی که بدنهای شما به کلی متلاشی گردید و استخوان های شما پوسید و خاک شد، بار دیگر آفرینش جدید و حیات تازه ای پیدا می کند؟ او یا به خداوند، دروغ و کذب نسبت میدهد و یا دچار جنون و دیوانگی گشته است. اما در واقع چنین نیست، بلکه کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند در عذابی سخت و گمراهی عمیقی قرار گرفته اند.

مسأله معاد و جهان آخرت همواره در سرلوحه دعوت انبیاء قرار داشته است و پیامبران الهی علیرغم مخالفت های سرسختانه مردم در پیشروی چنین مسأله ای، همواره بر آن تأکید داشته و مردم را به اعتقاد به چنین اصلی دعوت نموده اند و این مقاومت و پایداری انبیاء در طرح مسأله معاد و آشنا ساختن مردم با مسأله جهان پس از مرگ، نشانگر اهمیت فوق العاده این اصل اعتقادی در زندگی بشر و سعادت و کمال نهایی انسان است. علم و آگاهی به اصل مسأله معاد تأثیر مستقیم در رفتار و کردار فرد و جامعه داشته و زندگی انسان را متحول می سازد. شناخت رابطه میان دنیا و آخرت و مقدمه بودن این جهان برای جهان دیگر نیز نقش بسزایی در رفتار آدمی دارد. اگر فرد بداند که آنچه در این دنیا انجام میدهد در سرای دیگر نیز همان را باز خواهد یافت، مسلماً در رفتار و عمل کرد خویش دقت و ملاحظه بیشتری خواهد نمود.

۱. سبأ، ۷

۲. همان، ۳۰

آثار معاد باوری

الف) آثار فردی اعتقاد به معاد

۱. استغفار و زایل شدن گناهان

از منظر مقام معظم رهبری استغفار یکی از کارکردهای فردی اعتماد به معاد است. فردی که معاد و حسابرسی بیمناک است، چشمهایش خواب ندارد و پهلوهایش برای استراحت در خوابگاه قرار نگرفته است، طبق سخن امیر المومنین علی(ع) که در نهج البلاغه میفرماید: وَ تَقْشَعَتْ بِطُولِ اسْتِغْفَارِهِمْ دُنُوبُهُمْ گناهانش بر اثر استغفار از بین رفته است.(۱)

۲. ذکر و یاد خداوند کردن

یاد معاد و خوف از آن باعث می‌شود که فرد همواره یاد معاد باشد

۳. دعا و نیایش

افرادی که زهد در دنیا و رغبت به آخرت را پیشه خود قرار می‌دهند، دعا را همچون لباس روئین تن در نظر می‌گیرند. پروردگار عالم فرموده است: از من بخواهید. در باب گزینش راه تقدیر، انتخاب با شماست، اما نقش هدایت و کمک الهی را حتماً باید در نظر داشت. گاهی شما برای انجام کاری خسته میشوید، از خدای متعال نیرو می‌خواهید، خدا هم به شما نیرو می‌دهد و راه می‌افتد. گاهی در یک انتخاب دچار مشکل میشوید، از خدای متعال هدایت و دستگیری می‌خواهید، خدا هم شما را هدایت میکند. یکی هم هست که در آن شرایط از خدا نیرو نمی‌خواهد، نیرو هم گیرش نمی‌آید؛ از خدا هدایت نمی‌خواهد، هدایت هم گیرش نمی‌آید. پروردگار عالم به ما فرموده است از من بخواهید؛ هدایت بخواهید، کمک بخواهید، توفیق بخواهید.(۲)

۴. زهد و عدم دلبستگی به دنیا

توصیه اسلام به زهد در عین ممنوع کردن روگردانی از متاع دنیا

اسلام در این نگاه به انسان به عنوان یک فرد، توصیه میکنند زهد بورزد. زهد یعنی دلباخته و دلبسته‌ی دنیا نشود؛ اما در عین اینکه توصیه به زهد میکنند، قطع رابطه‌ی با دنیا و کنار گذاشتن دنیا را ممنوع می‌شمارند. دنیا چیست؟ دنیا همین طبیعت، همین بدن ما، زندگی ما، جامعه‌ی ما، سیاست ما، اقتصاد ما، روابط اجتماعی ما، فرزندان ما، ثروت ما، خانه‌ی ما است. دلبستگی به این دنیا، دلباخته شدن به این نمونه‌ها، در این خطاب فردی، کار مذمومی است. دلباخته نباید شد. این دلباخته شدن، دلبسته شدن، اسمش زهد است؛ اما اینها را رها هم نباید کرد. کسی از متاع دنیا

۱. نهج البلاغه، نامه ۴۵

۲. بیانات رهبری در دیدار دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های استان همدان ۱۳۸۶/۴/۱۷

وَاتَّبِعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا (۱) - به آن سرنوشت دچار شدند. بنابراین تمرکز دشمنان بر روی فرهنگ بیشتر از همه جا است. چرا؟ به خاطر همین تأثیر زیادی که فرهنگ دارد. هدف و آماج تحرک دشمنان در زمینه‌ی فرهنگ، عبارت است از ایمان مردم و باورهای مردم. (۲)

۷. نفاق

مراقبت و مواظبت در شناخت منافق باشید. مراقب باشید، نمیشود هر کسی را بمجرد یک خطا یا اشتباهی گفت منافق؛ نمیشود هر کسی را بمجرد اینکه یک کلمه حرفی برخلاف آنچه که من و شما فکر میکنیم زد، بگوئیم او منافق و ضد ولایت فقیه است. در تشخیصها خیلی باید مراقبت کنید. (۳)

سست عهدی و خلف وعده نشانه منافق است. وقتی انسان نسبت به تعهدی که با خدای خود دارد، بی‌توجهی نشان داد و خلف وعده کرد، نفاق بر قلب او مسلط می‌شود. (۴)

سفارش را به همه‌ی شما برادران عزیز میکنم که با پدیده‌ی نفاق، هوشمندانه برخورد کنید. پدیده‌ی نفاق، از آن پدیده‌های خطرناک است؛ و همیشه به یاد داشته باشید که آن چیزی که در صدر اسلام توانست کوشش مجاهدین صدر اول اسلام و سربازان دور و بر پیغمبر و خود نبی مکرم اسلام و بهترین مؤمنان را در نهایت معطل بگذارد - نمی‌گوییم ضایع و باطل کند؛ چون ضایع که نمیشود کوششهای آنها ضایع شدنی نیست، بالاخره اثر خودش را خواهد بخشید، منتها با تأثیر - نیروها و لشکرهای دشمنان قداره‌کش و واضح نبود؛ بلکه حيله‌ها و تکرارها و قدرهای دشمنان نقابدار بود. کسانی که در باطن، مسلمان نبودند، اما ظاهراً چهره‌ی اسلامی به خود می‌گرفتند. یا از منافقین دسته‌ی اول بودند، یا از منافقین دسته‌ی دوم. اگر توجه به این باشد، هوشیاری در مقابل مسأله‌ی نفاق و منافق، در جای خود قرار خواهد گرفت؛ و من اصرار دارم که روی مسأله‌ی منافقین در قرآن - آیات مربوط به منافقین - مطالعات خوبی انجام بگیرد کارهای اساسی بشود. (۵)

۸. هدایت قرآنی دیگران

یکی دیگر از آثار اجتماعی معاد باوری ب فکر بودن هدایت مردم به بهترین نحو است، و آن هدایت با قرآن به نتیجه می‌رسد. هدایت قرآن به یک منطقه‌ی محدودی از زندگی بشر اختصاص ندارد؛ هدایت قرآنی، مربوط به همه‌ی گستره‌ی عظیم زندگی بشر است؛ یعنی این جور نیست که قرآن در یک بخشی انسان را هدایت کند و در یک بخش دیگری از موارد مورد نیاز بشر و زندگی بشر، انسان را مهمل بگذارد و بی‌اعتنا عبور بکند؛

۱. مریم، ۵۹

۲. بیانات رهبری در حرم مطهر رضوی ۱/۱/۱۳۹۳

۳. بیانات رهبری در دیدار قاریان قرآن کریم ۱۷/۴/۱۳۸۴

۵. بیانات رهبری در جلسه سیزدهم تفسیر سوره بقره ۲۹/۸/۱۳۷۰

۵. بیانات رهبر انقلاب در جمع سپاهیان و بسیجیان لشکر ۱۰ سیدالشهداء می باشد ۲۶/۷/۱۳۷۷

نه، قرآن مشرف به همه‌ی گوشه و کنارهای صحنه‌ی زندگی و میدان حضور بشر است؛ از عروج معنوی انسان و کمال معنوی انسان بگیریید - که بالاترین خواسته‌ی بشر همین عروج معنوی و قرب الهی و معرفت الهی و محبت الهی و جوار الهی است: هَبْ لِي كَمَالًا الْإِنْقِطَاعَ إِلَيْكَ وَ أَنْرْ أَبْصَارَ قُلُوبِنَا بِضِيَاءِ نَظَرِهَا إِلَيْكَ؛ (۱) که بالاترین نیاز است- تا مسئله‌ی جوامع بشری و اداره‌ی جوامع انسانی و بشری و اقامه‌ی عدل و رفتارهای مدیریتی برای اداره‌ی جوامع انسانی، و دفع دشمنان گوناگون - دشمنان باطنی و دشمنان ظاهری، دشمنان انسی و دشمنان جنی- با مجاهدت و با جهاد، یا رفع دشمنی‌ها - که «فَإِذَا الَّذِي بَيْنُكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» (۲)- همه‌ی این میدانها مورد هدایت قرآنی است؛ تا اخلاق، تا خانواده، [مثل] «رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ» (۳) یا «وَ أَنْكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنْكُمْ وَ الصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَ إِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْزِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ» (۴) یا تربیت فرزند و امثال اینها، تا مسئله‌ی آرامش و سکون روحی، سکینه و آرامش روانی انسان که یکی از مهم‌ترین نیازهای انسان است، «فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ؛ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ» (۵) و فرو نشاندن تلاطمهای درونی‌ای که انسان در حوادث زندگی با آنها مواجه میشود، و تا توصیه‌ی به علم و شناخت طبیعت، «وَ اسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا» (۶) که انسان بایستی به سمت علم، به سمت دانایی، به سمت کشف حقایق طبیعت و حقایق عالم وجود حرکت بکند، و تا رفتارهای فردی انسان، «وَ لَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَ لَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا» (۷) یا «وَ اقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ» (۸) و از این قبیل، همه‌ی عرصه‌های زندگی، در قرآن درس و هدایت دارد؛ یعنی قرآن بر همه‌ی بخشهای زندگی انسان ناظر و برای همه‌ی آنها یک راهنمایی و هدایتی دارد و برای هر بخشی از زندگی انسان درسی دارد که این سرفصل‌های مهمی که حالا من یک مقداری از آن را گفتم و سرفصل‌های مهم دیگری هم وجود دارد، اینها همه در قرآن مطرح شده است و چقدر غافلند کسانی که خیال میکنند قرآن به مسائل زندگی، به مسائل سیاست، به مسائل اقتصاد، به مسائل حکومت کار ندارد؛ نه، بخش عمده‌ی قرآن راجع به همین مسائل اجتماعی زندگی است. (۹)

۱. مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۱، ص ۹۶

۲. فصلت، ۳۴

۳. الفرقان، ۷۴

۴. النور، ۳۲

۵. الفتح، ۲۶

۶. العنکبوت، ۶۱

۷. لقمان آیه ۱۸

۸. همان، ۱۹

۹. بیانات رهبری در محفل انس با قرآن کریم ۲۵ / ۱ / ۱۴۰۰

نتیجه گیری

اعتقاد به معاد نقش مهم و تعیین کننده ای در حیات دنیوی انسانها دارد. مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) بعنوان فقیه و مجتهد جامع الشرایط که نایب بر حق امام زمان (عج) میباشد طی سخنان و کتابهای خود بر اساس آیات و روایات برخی از این آثار را بیان کردند. از جمله آثار فردی معاد باوری: زایل شدن گناهان؛ یاد خدا؛ نیایش؛ عدم دلبستگی به دنیا؛ مداومت بر قرآن؛ توبه؛ عمل صالح؛ اجتناب از زشتی ها.

معاد باوری علاوه بر آثار فردی دارای آثار اجتماعی نیز می باشد. در واقع باور فرد معاد باور، نه تنها در زندگی شخصی اش، بلکه در بیرون از خودش یعنی در ساحت خانواده و اجتماع نیز اثر های مبارکی دارد از جمله: پرهیز از ظلم و ستم، رشوه، امتیاز دهی و..... .

توجه و عنایت به این آثار و نهادینه کردن در زندگی در سعادت فرد و افراد جامعه آثار مبارکی دارد. فرد معاد باور در طول حیات روزمره اش مراقب بینش، گفتار و کردار خویش است؛ چراکه خداوند را ناظر همه حرکات و سکنات خود می داند؛ خداوندی که از ظاهر و باطن همه چیز آگاهی داشته و هیچ چیز را نمی توان از اون پنهان نمود.

همچنین فرد می داند که این دینا پایان راه نیست بلکه سرای دیگری نیز هست که شخص در مقابل همه کارهای خود باید پاسخگو باشد. از این رو تمام هم و غم او در زیست مومنانه ای است که سعادت عقبی را در پی دارد. لذا در این مقاله طبق بیانات معظم له بر اساس بینش و بیانات ایشان و آموزه های قرآنی و روایی اسلام معاد بطور کلی و آثار اعتقاد به آن مورد بررسی قرار گرفته است.

منابع:

۱. ابن ابی الحدید، عبد الحمید، شرح نهج البلاغه، ناشر: مکتبه آیه الله العظمی المرعشی النجفی (ره)، ج ۱، ص ۸۵۶.
۲. الموسوی، ابی القاسم علی بن الحسین، الشافی فی الامامیه، تصحیح عبدالزهره خطیب حسینی، نشر الصادق تهران، ۱۴۱۰ ق.
۳. خامنه ای، سید علی، معاد، نشر معارف، ۱۴۰۰ ش، ص ۹۸.
۴. در دیدار پژوهشگران و کارکنان موسسه دار الحدیث و پژوهشگران قرآن و حدیث ۲۱/ ۳/ ۱۳۹۳
۵. رضایی، محمد مهدی، صحیفه سجاده امام زین العابدین (علیه السلام)، ویراسته رضا مؤذن زاده، نشر، قم: ۱۳۸۲ ه. ش.
۶. سخنان رهبری در ابتدای درس خارج فقه درباره صفت های برجسته اخلاقی، ۱۲/ ۱۲/ ۱۳۹۷
۷. صبحی صالح، نهج البلاغه، ص ۲۵۴، خطبه
۸. قربانی لاهیجی، زین العابدین، بهسوی جهان ابدی، نشر طباطبائی، ۱۳۸۷ ه. ق، ج ۲، ص ۵۳
۹. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۴، ص ۵۶
۱۰. کینگ، ساموئل؛ جامعه شناسی، ترجمه: مشفق همدانی، امیرکبیر، ۱۳۴۱. ص ۱۹۲
۱۱. مجلسی، محمد باقر بحار الانوار، نشر دار الاحیاء التراث العربی، چاپ ۲، ۱۴۰۳ ق
- ، ج ۹۱، ص ۹۶
۱۲. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، نشر دارالکتب الاسلامیه، چاپ ۱، ۱۳۱۵ ق ج ۷۹، ص ۳۴۰
۱۳. مکارم شیرازی، ناصر، نهج البلاغه با ترجمه فارسی روان، ناشر: مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع) چاپ: قم ص ۶۵۰، نامه ۴۵
۱۴. مکارم شیرازی، ناصر، نهج البلاغه، ص ۲۶۰، خطبه ۱۷۶
۱۵. مطالب رهبر انقلاب در جمع سپاهیان و بسیجیان لشکر ۱۰ سیدالشهداء می باشد ۲۶/ ۷/ ۱۳۷۶
۱۶. موحد ابطحی، سید محمد باقر، صحیفه سجاده، مترجم: سید حسین محفوظی، نشر محیی، موسسه الهادی قم، ۱۳۹۲ ش.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47709>. ۱۷

. ۱۸

<https://rasekhoon.net/media/show/1143459/%D9%85%D9%82%D8%A7%D9%85-%D9%85%D8%B9%D8%B8%D9%85-%D8%B1%D9%87%D8%A8%D8%B1%DB%8C-%D8%A7%D8%B9%D8%AA%D9%82%D8%A7%D8%AF-%D8%A8%D9%87-%D9%85%D8%B9%D8%A7%D8%AF-%D8%B9%D8%A7%D9%85%D9%84-%D9%86%D8%AC%D8%A7%D8%AA-%D8%A8%D8%B4%D8%B1%DB%8C%D8%AA>

